

**XRISTIANLIK DINIDA PROTESTANIZMNING VUJUDGA
KELISHI VA OQIBATLARI**

Ilmiy raxbar: Baymatov.A.K

Termiz davlat pedagogika instituti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari

va huquq ta'lim yo'nalishi 3-kurs

301-guruh talabasi Norqulova Dilnoza

Annotatsiya. Ushbu maqolada xristianlik dinining vujudga kelishi, diniy ta'limotlar, turli oqimlarning vujudga kelishi, protestanizmning vujudga kelish sabablari va oqibatlari haqida keltirilgan.

Kalit so'zlar: Xristianlik, Iso, apostol, reformatsiya, Lyuter, indulgensiya, protestantlik

Kirish. Xristianlik dini jahon dinlaridan biri bo'lib, bugungi kunda e'tiqod qiluvchilar soni jihatidan yetakchilikni egallaydi. Xristianlik dinining vujudga kelishi Iso payg'ambar nomi bilan bevosita bog'liq. Ushbu din Rim imperiyasining Sharqiy hududidagi Falastinda eramizning boshida vujudga kelgan. Iso 30 yoshga kirganidan keyin Iordan daryosi bo'yida Ioan Cho'qintiruvchidan cho'qintirishni qabul qilgan va da'vatkorlik faoliyatini boshlagan. Uning atrofida shogirdlari, qarindosh-urug'lari va yaqinlaridan iborat maslakdoshlar guruhi shakllangan. Guruhning asosini Isoning 12 shogirdi – apostollar (grekcha apostols – vakil yoki arabchada havariylar degan ma'nolarni anglatadi) tashkil etgan. Iso guruh a'zolari bilan birgalikda Falastin bo'ylab sayohat qilib, odamlarni yagona xudoga sig'inishga da'vat etgan, bemorlarni davolaydigan, mo'jizalar ko'rsatgan.

Manbalarda qayd qilinishiga ko'ra, Iso dastlab diniy qarashlarni Falastinning Kapernaum shahri atrofida joylashgan qirliklarda targ'ib qilishdan boshlagan («Nagornaya propoved»)¹. Isoning havariylarga qarata so'zlagan nutqlarida

¹ Мирун Ю В , Мирун Ю Г Тайны богов и религий .-М ., 1999.-С.978

iudaizmga zid g'oyalar aniq namoyon bo'ladi. Ularda Iso o'zining qarashlarini «Eski Ahd»da yozilgan g'oyalar bilan munozara usulida bayon qilgan. Aytilganki, «zino qilma», men aytamanki, kimda-kim «ojizalar»ga shahvoniy niyatda qarasa, u bilan qalbida zinoga yo'l qo'yadi. Aytilganki, «jonga-jon, qonga-qon», men aytamanki, «kimki sizning chap yuzingizga bir shapaloq ursa, siz unga o'ng yuzingizni tuting», «zulmga zulm bilan javob bermang», «dushmanlaringizga mehr-muhabbat bilan munosabatda bo'ling»².

Shunday qilib, Iso ta'limoti vujudga kelgan vaqtdan boshlab, ko'plab ilgargi qadriyatlar bekor qilindi, Xudoning mohiyati muhabbat ekanligi va odamlarga yomonlik qilmasligi, uning oldida odamlarning tengligi, insonga mehr-muhabbat ko'rsatish va ulug'lash, axloqiy qadriyatlarning ahamiyati kabi g'oyalar yangi dinning turli xalqlar orasida keng yoyilishiga sabab bo'lgan. O'rta asrlarga kelib xristianlik dinidagi bo'linishlarga sabab, asosan, papalarning o'z ishlarini suiiste'mol qilishlari, Rim Papasining hokimiyatning barcha ishlariga aralashuvi, turli adolatsizliklar va indulgensiyalar, ya'ni gunohlarni afv etuvchi yorliqlarning sotilishiga bo'lgan norozilik edi. Bunday bo'linishlar natijasida yuzaga kelgan oqimlardan biri bu – protestanizm.

XVI–XVII asrlarda G'arbiy Yevropadagi feodal tuzum va uning mafkuraviy tayanchi bo'lgan reaksiyona katolitsizmga qarshi kuchli ijtimoiy-siyosiy, ijtimoiy-madaniy va diniy harakatlarning boshlanishi sababli vujudga kelgan. Harakat ishtirokchilari katolik cherkovini yevangelialar g'oyalaridan chekinishda ayblab, uni asl holatiga qaytarishni talab qilib chiqqanlar. Bu tarixda «reformatsiya harakati» (lotincha reformatio – o'zgartirish, to'g'rilash kabi ma'nolarni anglatadi) deb ataladi. Reformatsiya harakati chuqur tarixiy ildizga ega. Harakat boshlanishidan oldingi davrlarda ham ruhoniylarning ma'naviy buzuvchiligi, o'z vazifasini suiiste'mol qilishlari, dabdababozliklari, kishilarga befarqlik, tamagirlik va rasmiyatchilik kabi illatlari ilg'or jamoatchilik vakillari tomonidan keskin tanqid qilingan.

Jumladan, Oksford universitetining professori J. Viklif va Praga universitetining professori YA. Gusning chiqishlarini alohida qayd etish lozim.

² Радугин А.А Введение в религиоведение: теория, история и современные религии. - М., 2000. - С.117

Germaniya va Shveysariya reformatsiyaning markazlari edi. Ushbu harakat keyinchalik G'arbiy Yevropaning boshqa davlatlariga yoyilgan. Martin Lyuter (1483–1546), Tomas Myunser (1430–1525), J. Kalvin (1509–1564) reformatsiya harakatining tashkilotchilari va rahbarlari hisoblanganlar.

O'rta asrlarda katolik cherkovi asosiy boylik sanaluvchi yer maydonlarining katta qismiga egalik qilgan. Aholi daromadning o'ndan bir qismini soliq shaklida cherkovga to'lagan. Ruhoniylar tushumlarni ko'paytirish maqsadida xizmat to'lovlari miqdorini oshirib borish bilan birga mansabni suiiste'mol qilish, tamagirlik, poraxo'rlik kabi vositalardan foydalanar edilar. Indulgensiyalar (lotincha ihduigehtia – rahm-shafqat degan ma'noni anglatadi) sotish keng qo'llanilgan. Ruhoniylarning ma'naviy buzuqligi, befarqligi, beg'amligi shu darajada keng ildiz otgan ediki, cherkov uni o'z doktrinasida ham aks ettirishga majbur bo'lgan. Doktrinaga binoan, ma'naviy fazilatlaridan qat'i nazar, diniy marosimni ruhoniylar bajargan bo'lsa, ilohiy ahamiyatini yo'qotmagan.

Katolik cherkovidagi «nosog'lom» munosabatlar reformatsiya harakatining vujudga kelishida muhim bo'lgan, lekin uning asosiy sababi o'z umrini yashab bo'lgan feodal munosabatlardir. Feodal jamiyat negizida vujudga kelib, ijtimoiy mavqei tobora mustahkamlab borgan burjuaziya hokimiyat uchun kurashda dastlab eski jamiyatning mafkuraviy tayanchi sanalgan katolik cherkovini mag'lubiyatga uchratishi lozim bo'lgan.

Reformatsiya harakati dastlab Germaniyada Martin Lyuterning Rim papasiga qarshi chiqishidan boshlangan. 1517 yil 31 oktabrda Martin Lyuter o'z qarashlarini 95 ta tezisda bayon etib, uni Vittenberg shahar cherkovlaridan birining darvozasiga osib qo'ygan³. Tezislarda cherkovning avliyolar yordamida xalos bo'lish, a'rof, ruhoniylarning vositachilik vazifasi haqidagi ta'limotlari tanqid qilingan. Keyinchalik Rim papasining hokimiyati inkor qilingan. Lyuter cherkov tashkilotining iyerarxiya prinsipi asosida tuzilishini va boshqarilishini rad etgan, Isoning xaloskorlik kuchiga ishonchi orqali kishi mustaqil ravishda, cherkovning vositachiligisiz xalos bo'lishi mumkinligi g'oyasini himoya qilgan.

³ <https://sinaps.uz/bilasizmi/12019/?ysclid=m6dfve35s6239585749>

Martin Lyuter rohiblikni bekor qilish, diniy marosimlarni soddalashtirish va cherkovni dunyoviy hokimiyatga bo'ysundirish kabilarni talab qilib chiqqan. Uning talablari Germaniyada endigina shakllana boshlagan burjuaziyaning manfaatlariga mos kelgan. Shuningdek, ko'pchilik nemis knazlari va feodal guruhlarining vakillari ham unga xayrixohlik bildirgan. Mazkur guruhlar cherkovning katta yer maydonlariga egalik qilishi, behisob boyliklarga egaligi, german cherkovlarining Rim papasiga katta pul mablag'lari ajratishi va davlatlarning ichki ishlariga doimiy aralashuvi kabilardan norozi bo'lganlar. Bir guruh lyuterchi nemis knazlarining talabi bilan Shpeyer Reyxstag har bir nemis knazi o'zi va fuqarosi uchun xohlagan dinni tanlash huquqiga ega ekanligi to'g'risida qaror qabul qilgan. Lekin Germaniyada Rim papasiga qarshi kurash olib borishga qodir kuchli, markazlashgan davlat yo'q edi. Rim papasining tazyig'i bilan 1529 yilda Reyxstag bu qarorni bekor qilgan. Reyxstagning qaroriga javoban, 5 nafar nemis knazi va 14 nafar imperiyaning shaharlari Reyxstagdagi ko'pchilikka qarshi norozilik (protest) bildirganlar⁴. Mazkur voqeadan keyin xristianlikda reformatsiya natijasida paydo bo'lgan yangi yo'nalish «protestantizm» deb atala boshlangan. Shuningdek, bu dinning o'z marosimlari biroz boshqacha talqinda bo'lgan. Protestantizm da diniy marosimlar soddalashtirilgan va ortiqcha xarajatlarga yo'l qo'yilmaydi. Ibodatlar va'z va duo o'qish, psalom (diniy qasida va ashula)lar kuylash, Injildan parchalar o'qish bilan cheklanadi. Marhumlar ruhiga, Bibi Mariyam, avliyolar va ikonalariga sig'inish, a'rofga ishonish kabilar bekor qilingan. Ibodatxonalardan hashamatli va ko'p chiqim talab qiluvchi jihozlar (qo'ng'iroqlar, mehroblar, ikonalar, haykallar va boshqa bezaklar) olib qo'yilgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, protestantizm yo'nalishi G'arbiy Yevropada katolik cherkovining zo'ravonligi, odamlar taqdiriga befarqligi, ma'naviy aynishi, boylikka o'chligi, ijtimoiy va madaniy hayotdagi taraqqiyparvar o'zgarishlarga to'sqinligiga qarshi bo'lgan yangi ijtimoiy-siyosiy kuchlar mafkurasi sifatida vujudga kelgan. Qayd etish joizki, katolik cherkoviga qarshi qaratilgan ijtimoiy-siyosiy harakat dahriylik harakati emas, balki cherkovdagi illatlarga,

⁴ A. V. NARBEKOV DINSHUNOSLIK ASOSLARI. O'quv qo'llanmasi . TOSHKENT-2007. 124-b

ijtimoiy-siyosiy taraqqiyotga to'sqinlik qiluvchi siyosiy katolitsizmga qarshi qaratilgan harakat edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Мирун Ю В , Мирун Ю Г Тайны богов и религий .-М ., 1999.-С.978
2. Радугин А.А Введение в религиоведение: теория, история и современные религии.- М., 2000.- С.117
3. <https://sinaps.uz/bilasizmi/12019/?ysclid=m6dfve35s6239585749>
4. A.V.Narbekov. Dinshunoslik asoslari. O'quv qo'llanmasi. Toshkent-2007. 124-b
5. Kahramonovich, B. A. (2024). Providing Peace And Stability In The Society-A Factor Of Spiritual Increase. The Peerian Journal, 29, 63-67.
6. Baymatov, A. K. (2024). SULTON HUSAYN BOYQARO DAVRIDA MADANIYAT RIVOJLANISHI. Analysis of world scientific views International Scientific Journal, 2(5), 158-164.
7. Baymatov, A. K. (2024). AMIR TEMUR DAVRIDA ILM-FANI TARAQQIYOTI. Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal, 2(5), 161-166.
8. Baymatov, A. K. (2024). AMIR TEMUR DAVRI MADANIYATI VA UNING ASOSIY XUSUSIYATLARI. Zamonaviy fan va ta'lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal, 2(5), 155-160.
9. Патиев, Х. (2023). ЖАДИДЧИЛИК ҚАРАШЛАРИ НЕГИЗИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЙЎНАЛИШЛАРНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА ЖАМИЯТДА РИВОЖЛАНИШИ. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences*, 3(11).
10. Ikromovich, P. X. (2023). Jadid ma'rifatparvarchiligi shakllanishidagi tarixiy shart-sharoit va obektiv zaruriyat. Finland International Scientific Journal of Education. *Social Science & Humanities*, 11(3), 167-179.
11. Xoldor, P. (2024). JADIDCHILIK G 'OYALARI TARG 'IBOTINING IQTISODIY MUOMMOLARGA NISBATAN IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI. *Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal*, 2(1), 281-285.

12. PATIYEV, X. (2024). JADID MA'RIFATPARVARLARI QARASHLARIDA FARZAND TARBIYASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TASNIFI. *News of the NUUz*, 1(1.10. 1), 166-168.
13. Ikromovich, P.K. JADIDIZM HARAKATINING MOHIYINING IJTIMOIIY-FALSAFIY YONDORISHI. *Amerika ijtimoiy fanlar va insoniyat tadqiqotlari jurnali*, 4 (11), 175-181.
14. Rakimkulovich, R. F. (2024). PROBLEMS ENSURING NATIONAL SECURITY IN THE FIELD OF INFORMATION AND PROTECTING AGAINST THREATS ON THE INTERNET. *FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA JURNALI | JOURNAL OF SCIENCE, EDUCATION, CULTURE AND INNOVATION*, 3(6), 119-121.
15. Rahimkulovich, R. F. (2024). PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF THE SENSE OF NATIONAL IDENTITY. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 4(2), 1-6.
16. Farxod Raximkulovich Raxmankulov (2024). VATANARVAR MULKDORLARNI TARBIYALASH BUGUNGI DAVRNING DOLZARB VAZIFASI. *Academic research in educational sciences, 5NUU Conference* (2), 536-543.